

Sygn. akt III CZP 96/12

UCHWAŁA

Dnia 20 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Irena Gromska-Szuster

w sprawie z powództwa A. sp. z o.o. w S.
przeciwko P. sp. z o.o. w G.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 20 lutego 2013 r.
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy
postanowieniem z dnia 9 listopada 2012 r.,

"Czy w postępowaniu upadłościowym z możliwością zawarcia układu, w przypadku dojścia układu do skutku, wierzyciele tracą roszczenia o zapłatę odsetek za opóźnienie w zapłacie wierzytelności objętych układem za okres po dniu otwarcia postępowania upadłościowego?"

podjął uchwałę:

Zawarcie układu nie pozbawia wierzyciela roszczenia o zapłatę pozostających poza układem odsetek za opóźnienie w zapłacie wierzytelności objętej układem za okres po ogłoszeniu upadłości.

Postanowieniem z dnia 4 maja 2009 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość pozwanej P., sp. z o.o. w G., obejmującą likwidację majątku, jednak postanowieniem z dnia 19 maja 2010 r. zmienił sposób postępowania upadłościowego na upadłość z możliwością zawarcia układu. Układem objęto wierzytelności - z odsetkami - do dnia ogłoszenia upadłości, tj. do dnia 4 maja 2009 r., pominięto natomiast odsetki biegnące od tego dnia.

W związku z tym wierzyciel upadłego, spółka A. w S., wniosła o zasądzenie od niego kwoty 24 512,04 zł z odsetkami tytułem odsetek nieobjętych układem od wierzytelności uwzględnionych w układzie, które - zdaniem tej spółki – podlegają zaspokojeniu na zasadach ogólnych, w wysokości liczonej od dnia ogłoszenia upadłości do dnia zapłaty raty układowej.

Sąd Rejonowy wyrokiem z dnia 25 maja 2012 r. oddalił powództwo, uznał bowiem, że w wyniku nowelizacji art. 272 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. - Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 1112 ze zm. – dalej „Pr.u.n.”), dokonanej ustawą dnia 6 marca 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434 - dalej: „ustawa z dnia 6 marca 2009 r.”), wierzyciele zostali pozbawieni prawa dochodzenia odsetek za okres od dnia ogłoszenia upadłości do dnia zapłaty raty układowej.

Rozpoznając apelację strony powodowej, prezentującej pogląd, że wymieniona nowelizacja miała na celu wyłącznie eliminację z układu odsetek za okres po ogłoszeniu upadłości, Sąd Okręgowy przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne przytoczone na wstępie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odsetki – mówiąc najogólniej i nie wnikając w różnice definicyjne występujące w doktrynie - stanowią wynagrodzenie za używanie cudzych pieniędzy (innych rzeczy zamiennych) kompensujące utratę możliwości ich używania albo przypadające w razie opóźnienia ze spełnieniem określonego świadczenia.

W wypadku odsetek za opóźnienie mówi się najczęściej o ich funkcji gwarancyjnej, motywacyjnej, waloryzacyjnej i odszkodowawczej.

Odsetki, których dotyczy przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, a więc odsetki za opóźnienie mają charakter ustawowy, a w prawie prywatnym ustanowiono je w art. 481 k.c. i w art. 7 ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz.U. Nr 139, poz. 1323 ze zm.), a także – szczątkowo – w art. 48 pkt 2 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. - Prawo wekslowe (Dz.U. Nr 37, poz. 282 ze zm.). Obowiązek ich zapłaty ma charakter bezwzględny (por. także art. 9 ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r.), choć podejmowane są w orzecznictwie próby nadania mu charakteru względnie wiążącego przez przyznanie wierzycielowi prawa zrzeczenia się uprawnienia do żądania ich zapłaty (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2006 r., V CSK 299/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 143). Niezależnie jednak od stanowiska, jakie można w tej kwestii zająć, nie budzi wątpliwości, że generalne zniesienie lub ograniczenie odsetek (ich biegu) oraz obowiązku ich zapłaty, a tym samym udaremnienie ich dochodzenia w całości lub w części może nastąpić wyłącznie w drodze ustawy. Jednocześnie, ze względu na treść wymienionych przepisów, ich stanowczy ton normatywny oraz funkcję źródła akcesoryjnego prawa podmiotowego, należy przyjąć, że uchylene ustawowego obowiązku zapłaty odsetek musi mieć - jako akt uszczuplający to prawo - charakter jednoznaczny i wyraźny.

Przypadki ograniczenia lub zniesienia ustawowego obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie występowały i występują w prawie upadłościowym (układowym, naprawczym); chodzi w tym wypadku o ochronę masy przed nadmiernymi obciążeniami, a także o uproszczenie i usprawnienie postępowania. Zgodnie z art. 33 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), odsetki od wierzytelności przypadających od upadłego nie biegły w stosunku do masy od daty ogłoszenia upadłości. Podobne ograniczenie wynikało z art. 41 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo o postępowaniu układowym (Dz.U. Nr 93, poz. 836 ze zm. - dalej: „Pr. układ.”), który przewidywał, że do kapitału, od którego należą się odsetki,

dopisuje się je do dnia otwarcia postępowania układowego. Oczywiście, unormowana te dotyczyły zarówno odsetek umownych, jak i odsetek ustawowych za opóźnienie, mających swe źródło najpierw w art. 248 k.z., a od chwili wejścia w życie kodeksu cywilnego - w art. 481 tego kodeksu.

Ograniczenie dotyczące dochodzenia roszczeń z tytułu odsetek oraz ich biegu zostało przewidziane także w Prawie upadłościowym i naprawczym, zgodnie bowiem z art. 92, dotyczącym upadłości obejmującej likwidację majątku upadłego, z masy upadłości mogą być zaspokojone odsetki od wierzytelności, należne od upadłego, za okres do dnia ogłoszenia upadłości. Treść tego przepisu nie budzi żadnych wątpliwości; możliwość żądania odsetek za opóźnienie została ograniczona tylko do okresu przed ogłoszeniem upadłości, stanowi on zatem *lex specialis* w stosunku do art. 481 k.c., a w zakresie odsetek umownych - do art. 359 k.c.

W postępowaniu dotyczącym układu inaczej kwestię odsetek normuje art. 272 Pr.u.n., który w pierwotnym brzmieniu przewidywał w ust. 2, że układem obejmuje się odsetki od wierzytelności w stosunku do upadłego powstałe przed dniem ogłoszenia upadłości za cały czas opóźnienia spełnienia świadczenia. O ograniczeniach przewidzianych poprzednio w art. 41 Pr. układ. nie mogło być zatem mowy, przepis ten został jednak znowelizowany ustawą z dnia 6 marca 2009 r., w wyniku czego, a ściślej w wyniku skreślenia ust. 2, w jego obecnym brzmieniu brak wyraźnego zastrzeżenia, że układem obejmuje się odsetki od wierzytelności w stosunku do upadłego powstałe przed dniem ogłoszenia upadłości za cały czas opóźnienia spełnienia świadczenia. Właśnie ta zmiana wywołała wątpliwość leżącą u podstaw zagadnienia prawnego przedstawionego Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia, pogłębioną rozbieżnością poglądów, jaka zaznaczyła się w piśmiennictwie. Z jednej strony stawiana jest teza, że skreślenie ust. 2 stanowi realizację zamiaru ustawodawcy powrotu do rozwiązania znanego naszemu prawu przed wejściem w życie Prawa upadłościowego i naprawczego (art. 41 Pr. układ.), co oznacza, iż odsetki od wierzytelności mogą być naliczane jedynie do dnia ogłoszenia upadłości, z drugiej zaś podnosi się, że omawiana zmiana oznacza wyłącznie możliwość objęcia układem odsetek za okres poprzedzający ogłoszenie upadłości, a zatem

odsetki nieobjęte układem, powstałe po ogłoszeniu upadłości, podlegają zaspokojeniu i mogą być dochodzone także w czasie trwania postępowania układowego, podobnie jak wszystkie inne wierzytelności nieobjęte układem.

Wątpliwość Sądu Okręgowego oraz powstałą w doktrynie kontradycję należy rozstrzygnąć powołując się na stwierdzenie, że współcześnie - także po wejściu w życie noweli z dnia 6 marca 2009 r. - żaden przepis prawa pozytywnego, w tym w szczególności art. 272 Pr.u.n., nie wyłącza jednoznacznie przyznanego wierzycielowi mocą ustawy uprawnienia domagania się odsetek za opóźnienie za okres po ogłoszeniu upadłości. Przepisem takim nie jest także art. 247 ust. 2 Pr.u.n., który wskazuje tylko, jakie odsetki umieszcza się na liście wierzytelności. Należy przy tym podkreślić, że przepis ten obowiązywał również pod rządem art. 272 Pr.u.n. w czasie, gdy zawierał on ust. 2, a więc gdy odsetki - mimo nieumieszczenia na liście wierzytelności - były uwzględniane w układzie także za czas po ogłoszeniu upadłości. Omawianego wyłączenia nie można wywodzić również z art. 92 Pr.u.n., który - pomijając to, że dotyczy upadłości obejmującej likwidację majątku, w związku z czym nie może być odnoszony do upadłości układowej - nie wstrzymuje biegu odsetek w ogólności, a jedynie wyłącza ich zaspokojenie z masy. W końcu przepisem takim nie jest art. 87 Pr.u.n., niezmieniony, obowiązujący w identycznym brzmieniu także przed zmianą art. 272 Pr.u.n.; przyjmowanie, że dotyczy on odroczenia spłaty wierzytelności objętych układem, powodującego zwolnienie dłużnika od dnia ogłoszenia upadłości dłużnika z obowiązku zapłaty odsetek za opóźnienie, stawiałoby go w nieusuwalnej kolizji z art. 272 ust. 2 Pr.u.n., który przewidywał, iż odsetki za opóźnienie za okres po ogłoszeniu upadłości należą się i powinny być uwzględnione w układzie (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2007 r., II CSK 136/07, nie publ.).

Wyłączenia uprawnienia wierzyciela domagania się odsetek za opóźnienie za okres po ogłoszeniu upadłości nie można także wywodzić z intencji ustawodawcy, a ściślej z jego zamiaru powrotu do „rozwiązania znanego naszemu prawu już wcześniej” (Sejm VI kadencji, druk nr 1559). Realizacji tego zamiaru nie potwierdza przede wszystkim zabieg nowelizacyjny dokonany na art. 272 Pr.u.n.; jego treść jest jednoznaczna w tym sensie, że brak w niej normy znoszącej

lub ograniczającej w jakimkolwiek zakresie prawo wierzyciela do odsetek za opóźnienie należnych od upadłego. Należy przy tym pamiętać, że wykładnia subiektywna, opierana wyłącznie na intencjach prawodawcy, zwłaszcza gdy chodzi o prawodawcę wieloosobowego, jest przez współczesną teorię prawa kwestionowana i odsuwana na plan dalszy jako metoda zawodna i mało użyteczna. Sięganie zatem do „woli ustawodawcy”, jego intencji lub zamiarów, może okazać się uzasadnione i pożyteczne tylko w sytuacjach skrajnych, gdy zawodzą inne sposoby wykładni lub prowadzą do absurdalnych wyników albo gdy zachodzi potrzeba umocnienia wyników uzyskanych innymi metodami wykładni. Trzeba jednak podkreślić, że i w takich wypadkach ustawodawca, którego „wola” podlega uwzględnieniu w procesie wykładni, to nie ustawodawca realny, faktyczny, który nie może krępować dozwolonej swobody interpretacyjnej sądu, bo związek takiego ustawodawcy z przepisem prawa został z chwilą jego uchwalenia (wejścia w życie) zerwany – lecz tzw. ustawodawca racjonalny, wykreowany. „Wolę ustawodawcy” należy zatem odczytywać wyłącznie na podstawie tekstu stanowionego prawa, starając się ją racjonalizować i obiektywizować, m.in. przez odniesienie do celów (funkcji) instytucji prawnych w całokształcie materiału normatywnego. W ten sposób dochodzi do urzeczywistnienia zasady *idem dixit quam voluit*, która oznacza, że to co prawodawca chciał uchwalić, czyli co obejmował swą „wolą uchwalenia”, wyraża się tym, co uchwalił (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001 r., zasada prawna, III CZP 49/00 (OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Na marginesie należy zaznaczyć, że enigmatycznie brzmiąca teza o powrocie do „rozwiązania znanego naszemu prawu już wcześniej” nie może jednoznacznie oznaczać przywrócenia stanu istniejącego pod rządem art. 41 Pr. układ. Wbrew sugestiom Sądu Okręgowego oraz głosom niektórych przedstawicieli doktryny, nie było w literaturze jednolitości co do tego, że po dniu otwarcia postępowania układowego odsetki za opóźnienie nie będą. Nawet autorzy stojący na stanowisku, że dochodzenie odsetek po otwarciu układu jest niemożliwe, sugerowali możliwość ich doliczania do układu. Tezy, że dochodzenie odsetek po otwarciu układu jest wyłączone nie potwierdzają także motywy projektu Prawa o postępowaniu układowym („Uzasadnienie projektu

prawa o postępowaniu układowym w opracowaniu Podkomisji postępowania układowego na podstawie referatu sędziego S.N. Br. Stelmachowskiego”, Warszawa 1935, s. 33). Wynika z nich, że jedyną czytelną intencją twórców Prawa o postępowaniu układowym było wyeliminowanie z układu odsetek za czas po otwarciu postępowania układowego wyłącznie w celu uproszczenia rozliczeń. Taki sam argument – nierozbudowany i nieuściślony – pojawił się zresztą w uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 6 marca 2009 r. nowelizującej Prawo upadłościowe i naprawcze (Sejm VI kadencji, druk nr 1559).

Przedstawione argumenty przekonują w pełni, że znowelizowany art. 272 Pr. u.n. nie doprowadził do podważenia – ograniczenia lub wyłączenia – zasady ustanowionej w art. 481 k.c. oraz w art. 7 ustawy z dnia 12 czerwca 2003 r., należało zatem przyjąć, że zawarcie układu nie pozbawia wierzyciela roszczenia o zapłatę pozostających poza układem odsetek za opóźnienie w zapłacie wierzytelności objętej układem za okres po ogłoszeniu upadłości. Trzeba jednak zaznaczyć, że w takiej sytuacji – ze względu na konstytutywny charakter układu – wierzyciel zachowuje prawo do żądania odsetek od pierwotnie ustalonych terminów płatności tylko za czas trwania postępowania upadłościowego do dnia zatwierdzenia układu zmieniającego terminy wymagalności, nie zaś do dnia zapłaty.

Z tych przyczyn podjęto uchwałę, jak na wstępie.